Repertoriul jurisprudenței

CONCLUZIILE AVOCATULUI GENERAL
DOMNUL MACIEJ SZPUNAR
prezentate la 30 aprilie 2019[1]

**Cauza C-390/18**

**cu participarea:**
**YA,**
**AIRBNB Ireland UC,**
**Hotelière Turenne SAS,**
**Association pour un hébergement et un tourisme professionnel (AHTOP),**
**Valhotel**

[cerere de decizie preliminară formulată de juge d'instruction du tribunal de grande instance de Paris (judecătorul de instrucție al Tribunalului de Mare Instanță din Paris, Franța)]

„Trimitere preliminară – Libera prestare a serviciilor – Directiva 2000/31/CE – Stabilirea de contacte între gazde, profesioniști sau particulari, care dispun de locuri de cazare de închiriat, și persoane care sunt în căutarea acestui tip de cazare – Furnizarea adițională a diverse alte servicii – Reglementare națională care prevede norme restrictive pentru exercitarea profesiei de agent imobiliar"

## I. Introducere

1. În Hotărârea Asociación Profesional Elite Taxi[2] și Hotărârea Uber France[3], Curtea a statuat că un serviciu de intermediere care are ca obiect să pună în legătură, pe de o parte, conducători auto neprofesioniști care utilizează propriul autovehicul și, pe de altă parte, persoane care doresc să efectueze o deplasare urbană, care este indisociabil legat de un serviciu de transport, nu constituie un serviciu al societății informaționale și este exclus din domeniul de aplicare al Directivei 2000/31/CE[4].

2. Prezenta cauză se înscrie de asemenea în problematica privind calificarea serviciilor prestate datorită platformelor electronice. Astfel, juge d'instruction du tribunal de grande instance de Paris [judecătorul de instrucție al Tribunalului de Mare Instanță din Paris, Franța] solicită Curții să stabilească dacă un serviciu care constă în stabilirea de contacte între, pe de o parte, persoane care închiriază locuri de cazare de care dispun și, pe de altă parte, persoane care sunt în căutarea acestui tip de cazare corespunde definiției noțiunii de „servicii ale societății informaționale" și beneficiază, în consecință, de libera circulație a serviciilor, astfel cum aceasta este asigurată prin Directiva 2000/31.

1 Limba originală: franceza.

2 Hotărârea din 20 decembrie 2017 (C-434/15, EU:C:2017:981, punctul 48).

3 Hotărârea din 10 aprilie 2018 (C-320/16, EU:C:2018:221, punctul 27).

4 Directiva Parlamentului European și a Consiliului din 8 iunie 2000 privind anumite aspecte juridice ale serviciilor societății informaționale, în special ale comerțului electronic, pe piața internă („directiva privind comerțul electronic") (JO 2000, L 178, p. 1, Ediție specială, 13/vol. 29, p. 257).

## II. Cadrul juridic

### *A. Dreptul Uniunii*

3. Faptele invocate au avut loc în perioada cuprinsă între 11 aprilie 2012 și 24 ianuarie 2017. În această privință, este important de reținut că, începând cu 7 octombrie 2015, Directiva (UE) 2015/1535[5] a abrogat și a înlocuit Directiva 98/34/CE[6]. Articolul 2 litera (a) din Directiva 2000/31 definește noțiunea de „servicii ale societății informaționale” prin referire la articolul 1 alineatul (1) din Directiva 2015/1535, care prevede:

„În sensul prezentei directive, se aplică următoarele definiții:

[…]

(b) «serviciu» înseamnă orice serviciu al societății informaționale, adică orice serviciu prestat în mod normal în schimbul unei remunerații, la distanță, prin mijloace electronice și la solicitarea individuală a beneficiarului serviciului.

În sensul prezentei definiții:

(i) «la distanță» înseamnă că serviciul este prestat fără ca părțile să fie prezente simultan;

(ii) «prin mijloace electronice» înseamnă că serviciul este transmis inițial și primit la destinație prin intermediul echipamentului electronic pentru prelucrarea (inclusiv arhivarea digitală) și stocarea datelor și este transmis integral, transferat și recepționat prin cablu, radio, mijloace optice sau alte mijloace electromagnetice;

(iii) «la solicitarea individuală a beneficiarului serviciilor» înseamnă că serviciul este prestat prin transmiterea datelor în urma solicitării individuale.

În anexa I este prevăzută o listă orientativă a serviciilor care nu intră sub incidența prezentei definiții;

[…]”

4. Definiția noțiunii de „servicii ale societății informaționale” care figurează la articolul 1 alineatul (1) litera (b) din Directiva 2015/1535 este în esență identică celei prevăzute la articolul 1 alineatul (2) din Directiva 98/34. Pe de altă parte, trimiterile la Directiva 98/34 se interpretează ca fiind făcute la Directiva 2015/1535[7]. Din aceste motive, analiza referitoare la clasificarea unui serviciu ca „serviciu al societății informaționale” în sensul Directivei 2015/1535, la care ne vom referi astfel în prezentele concluzii este, în opinia noastră, aplicabilă dispozițiilor Directivei 98/34.

5 Directiva Parlamentului European și a Consiliului din 9 septembrie 2015 referitoare la procedura de furnizare de informații în domeniul reglementărilor tehnice și al normelor privind serviciile societății informaționale (JO 2015, L 241, p. 1). A se vedea articolul 10 din această directivă.

6 Directiva Parlamentului European și a Consiliului din 22 iunie 1998 de stabilire a unei proceduri pentru furnizarea de informații în domeniul standardelor și reglementărilor tehnice (JO 1998, L 204, p. 37, Ediție specială, 13/vol. 23, p. 207), astfel cum a fost modificată prin Directiva 98/48/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 20 iulie 1998 (JO 1998, L 217, p. 18, Ediție specială, 13/vol. 23, p. 282) (denumită în continuare „Directiva 98/34”).

7 A se vedea articolul 10 din Directiva 2015/1535.

5. Potrivit articolului 2 litera (h) din Directiva 2000/31:

„În sensul prezentei directive, următorii termeni au înțelesurile de mai jos:

[…]

(h) «domeniu coordonat»: cerințele specificate în cadrul legislativ din statele membre, aplicabile furnizorilor de servicii ale societății informaționale, indiferent dacă sunt de natură generală sau concepute special pentru aceștia.

(i) Domeniul coordonat se referă la cerințe pe care furnizorul de servicii trebuie să le respecte și care privesc:

– accesul la activitatea unui serviciu al societății informaționale, cum ar fi cerințele în materie de calificare, autorizare și notificare;

– desfășurarea activității unui serviciu al societății informaționale, cum ar fi cerințele privind comportamentul furnizorului de servicii, cerințe legate de calitatea sau conținutul serviciului, inclusiv în materie de publicitate și contracte sau privind răspunderea furnizorului de servicii;

(ii) Domeniul coordonat nu reglementează cerințe cum ar fi:

– cerințe aplicabile bunurilor ca atare;

– cerințe aplicabile livrării bunurilor;

– cerințe aplicabile serviciilor care nu sunt furnizate prin mijloace electronice.”

6. Articolul 3 din aceeași directivă are următorul cuprins:

„(1) Fiecare stat membru garantează că serviciile societății informaționale prestate de un furnizor de servicii stabilit pe teritoriul său respectă dispozițiile de drept intern aplicabile în statul membru în cauză și relevante pentru domeniul coordonat.

(2) Statele membre nu pot restrânge libera circulație a serviciilor societății informaționale din alte state membre invocând motive relevante pentru domeniul coordonat.

(3) Alineatele (1) și (2) nu se aplică domeniilor menționate în anexă.

(4) Statele membre pot adopta măsuri derogatorii de la alineatul (2) în cazul unui anumit serviciu al societății informaționale, în cazul în care sunt îndeplinite următoarele condiții:

(a) măsurile sunt:

(i) necesare, dintr-unul din motivele următoare:

– ordine publică, în special prevenirea, investigarea, depistarea și urmărirea infracțiunilor, în special protecția minorilor și lupta împotriva incitării la ură pe motiv de rasă, sex, religie sau naționalitate și împotriva atingerii aduse demnității umane;

– protecția sănătății publice;

– securitatea publică, inclusiv protecția securității și apărării naționale;

– protecția consumatorilor, inclusiv a investitorilor;

(ii) luate împotriva unui serviciu al societății informaționale care aduce atingere obiectivelor menționate la punctul (i) sau care prezintă risc serios și grav de prejudiciere a acestor obiective;

(iii) proporționale cu aceste obiective;

(b) înainte de a lua măsurile respective și fără a aduce atingere procedurilor judiciare, inclusiv procedurilor preliminare și acțiunilor desfășurate în cadrul anchetei penale, statul membru:

– a cerut statului membru menționat la alineatul (1) să ia măsuri și acesta nu le-a luat sau cele pe care le-a luat nu au fost suficiente;

– a notificat Comisiei și statului membru menționat la alineatul (1) intenția de a lua astfel de măsuri.

(5) Statele membre pot deroga, în cazuri de urgență, de la condițiile prevăzute la alineatul (4) litera (b). În acest caz, măsurile sunt notificate Comisiei și statului membru menționat la alineatul (1) în cel mai scurt timp posibil, indicând motivul pentru care statul membru consideră că există o urgență.

(6) Fără a aduce atingere posibilității statului membru de a adopta și de a aplica măsurile în cauză, Comisia examinează compatibilitatea măsurilor notificate cu dreptul comunitar, în cel mai scurt timp posibil; în cazul în care se ajunge la concluzia că măsura este incompatibilă cu dreptul comunitar, Comisia solicită statului membru în cauză să se abțină de la luarea măsurilor preconizate sau să înceteze de urgență aplicarea măsurilor în cauză.”

### *B. Dreptul francez*

7. Articolul 1 din Legea nr. 70-9 din 2 ianuarie 1970 de reglementare a condițiilor de exercitare a activităților privind anumite operațiuni referitoare la bunurile imobiliare și activele comerciale, în versiunea sa consolidată (denumită în continuare „Legea Hoguet”) [8], prevede:

„Dispozițiile prezentei legi se aplică persoanelor fizice sau juridice care, în mod obișnuit, efectuează sau contribuie, chiar și cu titlu accesoriu, la operațiunile privind bunurile altor persoane și care se referă la:

1° Achiziționarea, vânzarea, căutarea, schimbul, închirierea sau subînchirierea, sezonieră sau nu, cu mobilă sau fără mobilă, a clădirilor construite sau neconstruite;

[…]”

8. Articolul 3 din Legea Hoguet prevede:

„Activitățile menționate la articolul 1 pot fi desfășurate numai de persoane fizice sau juridice care dețin un card profesional, eliberat, pentru o perioadă și în condițiile stabilite prin decret în Conseil d’Etat [Consiliul de Stat], de președintele camerei de comerț și industrie teritoriale sau de președintele Camerei de comerț și industrie departamentală din Île-de-France, precizându-le acele operațiuni pe care le pot efectua.

8 JORF din 4 ianuarie 1970, p. 142.

Acest card poate fi eliberat numai persoanelor fizice care îndeplinesc următoarele condiții:

1° justifică aptitudinea lor profesională;

2° justifică o garanție financiară care permite rambursarea fondurilor […];

3° contractează o asigurare împotriva consecințelor financiare de răspundere civilă profesională;

4° nu sunt afectate de una dintre incapacitățile sau interdicțiile de desfășurare a activității […]”

9. Pe de altă parte, articolul 5 din legea menționată prevede:

„Persoanele menționate la articolul 1 care primesc, dețin sume de bani […] trebuie să respecte condițiile stabilite prin decret al Conseil d'Etat [Consiliul de Stat], în special formalitățile privind ținerea registrelor și eliberarea chitanțelor, precum și celelalte obligații în temeiul mandatului.”

10. Un decret impune, așadar, ținerea unor registre speciale, a unor repertorii și a unei contabilități riguroase în cazul gestionării de fonduri, în vederea protejării intereselor particularilor care furnizează fonduri către intermediari.

11. În sfârșit, articolul 14 din Legea Hoguet prevede că nedeținerea unui card profesional se pedepsește cu șase luni de închisoare și cu o amendă de 7 500 de euro. Pe de altă parte, articolul 16 din legea menționată sancționează cu doi ani de închisoare și cu o amendă de 30 000 de euro gestionarea sumelor de bani cu încălcarea obligației de deținere a unui card profesional (articolul 3) sau a obligației de ținere a unor registre speciale, a unor repertorii și a unei contabilități riguroase (articolul 5).

## III. Situația de fapt din acțiunea principală

12. AIRBNB Inc., societate cu sediul în Statele Unite, este societatea-mamă a grupului AIRBNB.

13. AIRBNB Ireland UC, societate de drept irlandez cu sediul în Dublin (Irlanda), face parte din grupul AIRBNB și este deținută în proporție de 100 % de AIRBNB Inc. AIRBNB Ireland administrează, pentru toți utilizatorii din afara Statelor Unite, o platformă online al cărei scop îl reprezintă stabilirea de contacte între, pe de o parte, gazde (profesioniști și particulari) care dispun de locuri de cazare de închiriat și, pe de altă parte, persoane care sunt în căutarea acestui tip de cazare.

14. Ca urmare a unei plângeri împotriva lui X cu constituire ca parte civilă, depusă, printre alții, de Association pour un hébergement et un tourisme professionnel (AHTOP), la 16 martie 2017, parquet de Paris (Parchetul din Paris, Franța) a întocmit un rechizitoriu introductiv pentru administrarea de fonduri pentru activități de intermediere și de gestiune de imobile și de fonduri de comerț de către o persoană care nu deține un card profesional, în conformitate cu Legea Hoguet, și pentru alte încălcări pretinse a fi fost comise în perioada cuprinsă între 11 aprilie 2012 și 24 ianuarie 2017 și a plasat AIRBNB Ireland sub statutul de martor asistat.

15. AIRBNB Ireland neagă exercitarea unei activități de agent imobiliar și invocă inaplicabilitatea Legii Hoguet, ca urmare a incompatibilității acesteia cu Directiva 2000/31.

## IV. Întrebările preliminare și procedura în fața Curții

16. În aceste împrejurări, prin decizia din 6 iunie 2018, primită de Curte la 13 iunie 2018, juge d'instruction du tribunal de grande instance de Paris (judecătorul de instrucție al Tribunalului de Mare Instanță din Paris, Franța) a decis să suspende judecarea cauzei și să adreseze Curții următoarele întrebări:

„1) Serviciile prestate în Franța de societatea AIRBNB Ireland prin intermediul unei platforme electronice operate din Irlanda beneficiază de libertatea de prestare a serviciilor prevăzută la articolul 3 din [Directiva 2000/31]?

2) Normele restrictive referitoare la exercitarea profesiei de agent imobiliar în Franța, edictate prin [Legea Hoguet], sunt opozabile societății AIRBNB Ireland?"

17. AIRBNB Ireland, AHTOP, guvernele francez, ceh, spaniol și luxemburghez, precum și Comisia Europeană au depus observații scrise. Aceleași părți interesate, cu excepția guvernelor ceh și luxemburghez, au fost reprezentate în ședința desfășurată la 14 ianuarie 2019.

## V. Analiză

### *A. Cu privire la prima întrebare preliminară*

18. Prin intermediul primei întrebări, instanța de trimitere solicită în esență să se stabilească dacă serviciile prestate de AIRBNB Ireland trebuie considerate „servicii ale societății informaționale", în sensul articolului 1 alineatul (1) litera (b) din Directiva 2015/1535, la care se referă articolul 2 litera (a) din Directiva 2000/31, și că beneficiază, în consecință, de libera circulație asigurată de această directivă.

19. Astfel, reiese de la articolul 3 alineatul (1) din Directiva 2000/31 că fiecare stat membru garantează că serviciile societății informaționale prestate de un furnizor de servicii stabilit pe teritoriul său respectă dispozițiile de drept intern aplicabile în statul membru în cauză și relevante pentru domeniul coordonat. În schimb, potrivit articolului 3 alineatul (2) din această directivă, alte state membre decât cel pe al cărui teritoriu este stabilit un furnizor de servicii nu pot, în principiu, restrânge libera circulație a unor astfel de servicii invocând motive relevante pentru domeniul coordonat. În consecință, serviciile societății informaționale sunt cele care beneficiază de libera prestare a serviciilor menționată la prima întrebare preliminară.

20. În această privință, instanța de trimitere se limitează să precizeze că Directiva 2000/31 se opune aplicării unor norme naționale restrictive precum Legea Hoguet în domeniul comerțului electronic și că, în consecință, este necesar să se determine dacă activitatea AIRBNB Ireland intră în domeniul de aplicare al acestei directive.

21. Cu privire la acest aspect, părțile exprimă poziții diametral opuse și formulează considerații cu privire la aspectul dacă și, după caz, în ce condiții activitatea AIRBNB Ireland este comparabilă cu cea a Uber, aceasta din urmă făcând obiectul Hotărârii Asociación Profesional Elite Taxi [9] și al Hotărârii Uber France [10].

9 Hotărârea din 20 decembrie 2017 (C-434/15, EU:C:2017:981).

10 Hotărârea din 10 aprilie 2018 (C-320/16, EU:C:2018:221).

22. În esență, AIRBNB Ireland, guvernele ceh și luxemburghez, precum și Comisia consideră că un serviciu precum cel prestat de AIRBNB Ireland, prin faptul că permite stabilirea de contacte între furnizori de servicii și potențiali clienți, îndeplinește criteriile prevăzute în definiția unui „serviciu al societății informaționale” în sensul Directivei 2000/31.

23. În schimb, AHTOP, precum și guvernele francez și spaniol consideră că, în conformitate cu raționamentul urmat de Curte în Hotărârea Asociación Profesional Elite Taxi [11], un serviciu de intermediere precum cel prestat de AIRBNB Ireland combinat cu celelalte servicii oferite de AIRBNB Ireland constituie un serviciu global al cărui element principal este un serviciu legat de bunuri imobiliare.

24. Pentru a răspunde la prima întrebare preliminară vom prezenta mai întâi câteva observații generale cu privire la activitatea AIRBNB Ireland și la funcționarea platformei sale electronice (punctele 25-33 din prezentele concluzii). Ulterior, vom răspunde la întrebarea dacă, ținând seama de aceste observații, activitatea AIRBNB Ireland se încadrează în conceptul de „servicii ale societății informaționale”. În acest sens, vom reaminti condițiile legislative în care un serviciu poate fi considerat că se încadrează în conceptul de „serviciu al societății informaționale” și vom ilustra problemele specifice pe care le prezintă platformele electronice în ceea ce privește calificarea acestora în raport cu Directiva 2000/31 (punctele 35-44 din prezentele concluzii). După ce vom reaminti soluția jurisprudențială dezvoltată pentru a depăși astfel de probleme (punctele 45-53 din prezentele concluzii), vom examina dacă această soluție poate fi transpusă și, în caz afirmativ, în ce condiții, în împrejurările din cauza principală (punctele 55-78 din prezentele concluzii). În sfârșit, ținând seama de aceste considerații, vom analiza impactul altor servicii oferite de AIRBNB Ireland asupra calificării serviciului său de intermediere (punctele 80-85 din prezentele concluzii).

*1. Activitatea AIRBNB Ireland*

25. Astfel cum reiese din faptele din cauza principală și din explicațiile prezentate de anumite părți, precum și din condițiile serviciului pentru utilizatorii din Uniunea Europeană ai platformei în cauză [12], AIRBNB Ireland gestionează o platformă electronică care permite stabilirea de contacte între, pe de o parte, persoane (profesioniști și particulari) care închiriază locuri de cazare de care dispun și, pe de altă parte, persoane care sunt în căutarea acestui tip de cazare.

26. AIRBNB Ireland centralizează anunțurile pe platforma sa, astfel încât căutarea unui loc de cazare de închiriat se poate face conform mai multor criterii, indiferent de locul în care se află potențialul chiriaș. Rezultatele unei căutări efectuate în special în funcție de destinație și de perioada de ședere sunt afișate sub forma unei liste de locuri de cazare însoțite de fotografiile acestora și informații generale, printre care prețurile. Ulterior, utilizatorul acestei platforme poate accesa informații mai detaliate cu privire la fiecare loc de cazare și, pe baza acestora, poate să aleagă.

27. Locatorul este cel care stabilește tarifele, calendarul de disponibilitate și criteriile de rezervare, precum și un regulament interior pe care chiriașii potențiali trebuie să îl accepte. Pe de altă parte, locatorul trebuie să selecționeze una dintre opțiunile predefinite de AIRBNB Ireland în ceea ce privește condițiile de anulare a închirierii locului său de cazare.

28. Serviciile prestate de AIRBNB Ireland nu se limitează la furnizarea unei platforme care să permită stabilirea contactului între locatori și chiriași.

11 Hotărârea din 20 decembrie 2017 (C-434/15, EU:C:2017:981).

12 A se vedea https://www.airbnb.fr/terms#eusec7

29. Mai întâi, AIRBNB Ireland a pus în aplicare un sistem prin care locatorii și chiriașii se pot evalua reciproc prin intermediul unui rating între zero și cinci stele. Evaluările, împreună cu eventualele comentarii, sunt disponibile pe platformă pentru locatori și chiriași.

30. În continuare, în anumite cazuri, în special atunci când un locator primește ratinguri mediocre sau comentarii negative ori anulează rezervări confirmate, AIRBNB Ireland poate proceda la suspendarea temporară a anunțului, la anularea unei rezervări sau chiar la interzicerea accesului la site.

31. În sfârșit, AIRBNB Ireland pune de asemenea la dispoziția locatorului (i) o schiță care definitivează conținutul ofertei sale, (ii) un serviciu de fotografie, (iii) o asigurare de răspundere civilă, (iv) o garanție de daune în cuantum de 800 000 de euro și (v) un instrument de estimare a prețului de închiriere în funcție de mediile de pe piață extrase de pe platformă.

32. În cadrul grupului AIRBNB, AIRBNB Payments UK Ldt, societate de drept britanic cu sediul la Londra, oferă servicii de plată online utilizatorilor platformei electronice AIRBNB Ireland și gestionează activitățile de plată ale grupului în cadrul Uniunii. Astfel, atunci când locatorul acceptă un chiriaș, acesta din urmă efectuează o plată către AIRBNB Payments UK, a cărei valoare corespunde cuantumului chiriei, la care se adaugă 6 % până la 12 % pentru cheltuieli și serviciile furnizate de AIRBNB Ireland. AIRBNB Payments UK păstrează fondurile în numele locatorului și apoi, la 24 de ore de la cazarea chiriașului, le transmite locatorului prin virament, permițând astfel chiriașului să obțină garanția existenței bunului și locatorului să obțină garanția plății.

33. Astfel, utilizatorii de internet francezi încheie un contract cu AIRBNB Ireland pentru utilizarea site-ului (depunere de anunțuri, rezervări), pe de o parte, și cu AIRBNB Payments UK pentru plățile efectuate prin intermediul site-ului, pe de altă parte.

34. În aceste condiții, este necesar să revenim la problema dacă serviciul prestat de AIRBNB Ireland poate fi considerat un serviciu al societății informaționale.

### *2. Activitatea AIRBNB Ireland în ceea ce privește definiția din Directiva 2000/31*

35. Un serviciu al societății informaționale este definit de Directiva 2015/1535 drept un serviciu prestat în scopul obținerii unei remunerații, la distanță, prin mijloace electronice și la solicitarea individuală a beneficiarului serviciului.

36. În această privință, este adevărat că, *a priori* și considerat în mod separat, serviciul care permite stabilirea de contacte între utilizatorii unei platforme electronice corespunde definiției unui serviciu al societății informaționale. De altfel, aceasta este concluzia la care a ajuns Curtea în Hotărârea L'Oréal și alții [13]. Din această hotărâre reiese că operarea unei piețe online, și anume a unui serviciu pe internet care are ca scop facilitarea contactului dintre vânzătorii și cumpărătorii de produse, poate, în principiu, să constituie un „serviciu al societății informaționale" în sensul Directivei 2000/31.

37. Cu toate acestea, după cum am arătat în concluziile prezentate în cauza Asociación Profesional Elite Taxi [14], în ceea ce privește platformele electronice, dacă criteriile privind caracterul remunerat al serviciului și prestarea la solicitarea individuală nu par să ridice probleme, în schimb, situația este diferită în ceea ce privește prestarea la distanță prin mijloace electronice. Astfel, uneori este dificil să se stabilească limita între componenta serviciilor care este furnizată pe cale electronică și cea care nu este furnizată pe această cale.

13 Hotărârea din 12 iulie 2011 (C-324/09, EU:C:2011:474, punctul 109).

14 C-434/15, EU:C:2017:364, punctul 27.

38. Mai exact, în ceea ce privește problema dacă serviciul prestat de AIRBNB Ireland este prestat în mod normal în schimbul unei remunerații, din decizia de trimitere reiese că valoarea chiriei plătite de chiriaș include taxele și remunerația pentru serviciul prestat de AIRBNB Ireland. În consecință, trebuie constatat că există două categorii de destinatari în ceea ce privește serviciile prestate de AIRBNB Ireland: locatorii și chiriașii, aceste două categorii nefiind separate. Cu toate acestea, astfel cum reiese de Hotărârea Papasavvas [15], remunerația pentru un serviciu prestat de un furnizor în cadrul activității sale economice nu este în mod necesar achitată de persoanele care beneficiază de acesta. *A fortiori*, în ceea ce privește serviciile care constau în stabilirea de contacte între destinatarii acestora, care se împart în două categorii, este suficient ca una dintre aceste categorii să achite remunerația către furnizorul unui serviciu al societății informaționale.

39. În ceea ce privește condiția privind prestarea unui serviciu la cererea individuală a destinatarului acestuia, trebuie arătat că, în Hotărârea Google France și Google [16], Curtea a statuat că un serviciu de referențiere cu plată utilizat în cadrul unui motor de căutare pe internet, prin care un operator economic poate să determine la utilizatorii acestui motor de căutare apariția unui link promoțional către site-ul său, îndeplinește condiția referitoare la solicitarea individuală a respectivului operator economic. În ceea ce privește serviciile AIRBNB Ireland, locatorul trebuie să se adreseze platformei gestionate de această societate pentru ca locul său de cazare să apară pe această platformă. Pe de altă parte, un chiriaș trebuie să efectueze o căutare cu ajutorul platformei AIRBNB Ireland pentru a putea închiria un loc de cazare publicat pe această platformă.

40. În schimb, răspunsul la întrebarea dacă serviciul prestat de AIRBNB Ireland îndeplinește cea de a treia și cea de a patra condiție menționate la punctul 35 din prezentele concluzii, și anume dacă acest serviciu este prestat la distanță și prin mijloace electronice, depinde în bună măsură, astfel cum arată discuția dintre părți, de punctul de vedere adoptat în momentul determinării întinderii serviciului în cauză.

41. Pentru a ilustra punctul nostru de vedere, AIRBNB Ireland nu intră în mod fizic în legătură cu destinatarii acestor servicii: nici cu locatorii, nici cu chiriașii. Astfel cum reiese din observațiile introductive privind activitatea AIRBNB Ireland, locatorul nu este nicidecum obligat să se adreseze personal AIRBNB Ireland pentru a publica pe platformă locul său de cazare. Pe de altă parte, un utilizator al platformei gestionate de AIRBNB Ireland poate închiria un loc de cazare de la distanță, fără a trebui să intre în mod fizic în contact cu acest furnizor. Cu toate acestea, este evident că punerea în legătură a utilizatorilor platformei gestionate de AIRBNB Ireland conduce la utilizarea unui loc de cazare, acesta putând fi considerat o componentă neelectronică a serviciului prestat de această societate.

42. În aceste împrejurări, se poate considera că serviciul prestat de AIRBNB Ireland este un serviciu furnizat la distanță, în sensul că, astfel cum prevede articolul 1 alineatul (1) litera (b) punctul (i) din Directiva 2015/1535, acest serviciu este prestat fără ca părțile să fie prezente simultan?

43. În mod similar, se poate considera că serviciul care constă în stabilirea de raporturi între locatori și chiriași și care are drept rezultat utilizarea unui loc de cazare este prestat *în întregime* prin utilizarea unor dispozitive electronice, după cum impune articolul 1 alineatul (1) litera (b) punctul (ii) din Directiva 2015/1535, și nu se raportează la serviciile menționate în lista orientativă prevăzută la anexa I la această directivă, și anume la serviciile al căror conținut este material, chiar dacă acestea implică utilizarea unor dispozitive electronice?

15 Hotărârea din 11 septembrie 2014 (C-291/13, EU:C:2014:2209, punctele 28 și 29).

16 Hotărârea din 23 martie 2010 (C-236/08-C-238/08, EU:C:2010:159, punctele 23 și 110).

44. Pentru a răspunde la aceste două întrebări, ne vom referi la jurisprudența Curții, căreia deja i s-a solicitat să se pronunțe cu privire la calificarea serviciilor mixte, și anume a serviciilor alcătuite dintr-un element prestat pe cale electronică și un altul care nu este prestat pe această cale [17].

*3. Serviciile mixte în sensul Directivei 2000/31*

45. În Hotărârea Ker-Optika [18], Curtea a analizat dacă condiționarea vânzării sau a livrării de lentile de contact de o consultație medicală prealabilă care să implice examinarea fizică a pacientului este susceptibilă să împiedice ca vânzarea lentilelor pe internet să fie calificată drept „serviciu al societății informaționale" în sensul Directivei 2000/31. În această privință, Curtea a statuat că o astfel de consultație medicală nu face parte în mod inseparabil din operațiunea de vânzare a lentilelor de contact, pentru motivul că aceasta poate fi efectuată independent de actul de vânzare.

46. Din aceste date deducem că serviciile care nu sunt legate în mod inseparabil de serviciul prestat pe cale electronică, în sensul că primele pot fi prestate independent de celelalte, nu pot afecta natura serviciului menționat. Serviciul furnizat prin mijloace electronice nu își pierde interesul economic și rămâne autonom în raport cu serviciile al căror conținut este material.

47. În schimb, calificarea unui serviciu prestat prin mijloace electronice necesită o analiză minuțioasă în cazul în care acest serviciu formează un tot indisolubil cu un serviciu al cărui conținut este material [19].

48. În această ordine de idei, Curtea a statuat în Hotărârea Asociación Profesional Elite Taxi [20] că un serviciu de intermediere care constă în a pune în legătură un conducător auto neprofesionist care utilizează propriul autovehicul și o persoană care dorește să efectueze o deplasare urbană poate, luat în mod separat și *a priori*, să fie calificat drept „serviciu al societății informaționale" [21]. Cu toate acestea, ținând seama de toate caracteristicile activității Uber, Curtea a decis că serviciul de intermediere al acesteia trebuie considerat ca fiind indisolubil legat de un serviciu de transport și, prin urmare, exclus din domeniul de aplicare al Directivei 2000/31.

49. În această privință, Curtea a constatat, mai întâi, că un serviciu precum cel prestat de Uber nu se rezumă la un serviciu de intermediere care constă în a pune în legătură, prin intermediul unei aplicații pentru telefoane inteligente, un conducător auto neprofesionist care utilizează propriul autovehicul și o persoană care dorește să efectueze o deplasare urbană. Astfel, furnizorul „acestui serviciu de intermediere *creează în același timp o ofertă de servicii de transport urban* pe care o face accesibilă în special prin instrumente informatice […] și *a cărei funcționare generală o organizează* în favoarea persoanelor care doresc să recurgă la această ofertă în vederea unei deplasări urbane" [22].

50. În continuare, Curtea a oferit precizări care să permită aprecierea dacă aceste două criterii erau îndeplinite.

17 A se vedea Concluziile noastre în cauza Asociación Profesional Elite Taxi (C-434/15, EU:C:2017:364, punctul 33).

18 Hotărârea din 2 decembrie 2010 (C-108/09, EU:C:2010:725, punctele 32-38).

19 A se vedea Concluziile noastre în cauza Asociación Profesional Elite Taxi (C-434/15, EU:C:2017:364, punctul 35).

20 Hotărârea din 20 decembrie 2017 (C-434/15, EU:C:2017:981, punctul 34).

21 Hotărârea din 20 decembrie 2017, Asociación Profesional Elite Taxi (C-434/15, EU:C:2017:981, punctul 35).

22 A se vedea Hotărârea din 20 decembrie 2017, Asociación Profesional Elite Taxi (C-434/15, EU:C:2017:981, punctul 38). (Sublinierea noastră.)

51. Mai exact, Curtea a arătat că, fără aplicația furnizată de Uber, pe de o parte, conducătorii auto nu ar fi în situația de a furniza servicii de transport și, pe de altă parte, persoanele care doresc să efectueze o deplasare urbană nu ar recurge la serviciile respectivilor conducători auto [23]. În opinia noastră, aceste precizări se referă la criteriul privitor la faptul că Uber *creează o ofertă de servicii* al căror conținut este material.

52. Pe de altă parte, Curtea a precizat că Uber exercita o influență decisivă asupra condițiilor prestației furnizate de conducătorii auto prin stabilirea, prin intermediul aplicației sale, cel puțin a prețului maxim pe cursă și prin exercitarea unui anumit control asupra calității autovehiculelor și a conducătorilor auto ai acestora [24]. Aceste precizări au scopul de a stabili, în opinia noastră, că Uber *organiza funcționarea generală* a serviciilor care nu erau prestate prin mijloace electronice.

53. Astfel, în Hotărârea Asociación Profesional Elite Taxi [25] și în Hotărârea Uber France [26], Curtea a stabilit două criterii care permit să se răspundă la întrebarea dacă un serviciu prestat pe cale electronică care, considerat în mod separat, corespunde *a priori* definiției de „serviciu al societății informaționale” poate fi separat de alte servicii al căror conținut este material sau nu, și anume, primul, criteriul referitor la faptul că prestatorul *creează o ofertă de servicii al căror conținut este material* și, al doilea, faptul că *prestatorul exercită o influență decisivă asupra condițiilor de prestare a unor asemenea servicii*.

54. Astfel, trebuie să se stabilească dacă aceste două criterii sunt îndeplinite în împrejurările din cauza principală.

*4. Criteriul privind crearea unei oferte de servicii*

*a) Aplicarea la cazul în discuție*

55. AIRBNB Ireland a creat, în cadrul activității sale, o ofertă în sensul Hotărârii Asociación Profesional Elite Taxi [27] și al Hotărârii Uber France [28]?

56. În opinia noastră, această întrebare necesită un răspuns negativ, pentru următoarele motive.

57. Oferta Uber, care reprezenta un fenomen nou, cel puțin în ceea ce privește serviciul UberPop, se baza pe conducători auto neprofesioniști și pentru acest motiv Curtea a considerat că, fără aplicația furnizată de Uber, acest serviciu de transport la cerere asigurat de conducători auto neprofesioniști nu poate fi prestat. Desigur, un conducător auto neprofesionist ar fi putut încerca să presteze el însuși un serviciu de transport la cerere. Cu toate acestea, fără aplicația respectivă, conducătorul auto în cauză nu ar fi fost în măsură să asigure legătura dintre oferta sa și cerere.

58. Spre deosebire de platforma Uber, platforma AIRBNB Ireland este deschisă locatorilor profesioniști și celor neprofesioniști. Piața de cazare pe termen scurt, fie ea profesionistă sau nu, a existat cu mult timp înainte de începerea activității de servicii a AIRBNB Ireland. După cum observă guvernul luxemburghez, locatorii profesioniști și neprofesioniști își pot oferi bunurile prin intermediul unor canale mai tradiționale. Pe de altă parte, nu este neobișnuit ca un locator să creeze un site internet dedicat exclusiv locului său de cazare și care poate fi găsit cu ajutorul motoarelor de căutare.

23 A se vedea Hotărârea din 20 decembrie 2017, Asociación Profesional Elite Taxi (C-434/15, EU:C:2017:981, punctul 39).

24 A se vedea Hotărârea din 20 decembrie 2017, Asociación Profesional Elite Taxi (C-434/15, EU:C:2017:981, punctul 39).

25 Hotărârea din 20 decembrie 2017 (C-434/15, EU:C:2017:981).

26 Hotărârea din 10 aprilie 2018 (C-320/16, EU:C:2018:221).

27 Hotărârea din 20 decembrie 2017 (C-434/15, EU:C:2017:981).

28 Hotărârea din 10 aprilie 2018 (C-320/16, EU:C:2018:221).

59. Astfel, serviciile de cazare nu sunt legate în mod indisolubil de serviciul oferit de AIRBNB Ireland pe cale electronică, în sensul că acestea pot fi prestate independent de serviciul respectiv. Aceste servicii își păstrează în continuare interesul economic și rămân autonome în raport cu serviciul electronic al AIRBNB Ireland.

60. Dat fiind că criteriul privind crearea unei oferte de servicii în sensul Hotărârii Asociación Profesional Elite Taxi [29] nu este îndeplinit în speță, se pune problema corelației între acest criteriu și cel privind exercitarea controlului asupra prestării acestui serviciu. Această problemă nu s-a pus cu privire la activitatea Uber, deoarece aceste două criterii erau îndeplinite în speță [30].

*b) Corelația între crearea unei oferte de servicii și exercitarea controlului asupra acestor servicii*

61. Noile tehnologii, precum internetul, permit să se răspundă la o scară necunoscută anterior oricărei solicitări prin intermediul unei oferte adecvate. În mod similar, fiecare ofertă poate găsi o cerere. Acest lucru este posibil în special datorită inovațiilor introduse de operatorii economici care doresc să își sporească competitivitatea. Aceste inovații intensifică astfel schimbul economic și joacă un rol important în dezvoltarea unei piețe fără frontiere. De asemenea, acestea pot conduce la crearea unei oferte sau chiar a unei cereri care nu a existat anterior.

62. Toate acestea se înscriu în logica pieței interne, care, astfel cum amintește legiuitorul Uniunii în considerentul (3) al Directivei 98/48, permite în special furnizorilor de astfel de servicii să își dezvolte activitățile transfrontaliere și consumatorilor să beneficieze de noi forme de acces la bunuri și servicii.

63. În aceste împrejurări, ar fi contrar, pe de o parte, logicii pieței interne și, pe de altă parte, liberalizării serviciilor societății informaționale, care constituie obiectivul Directivei 2000/31 [31], ca, prin simplul fapt al creării unei noi oferte, inovațiile operatorilor economici care permit consumatorilor să aibă noi forme de acces la bunuri sau servicii să excludă acești operatori economici din domeniul de aplicare al Directivei 2000/31.

64. Cu toate acestea, o inovație care are ca rezultat prestarea de servicii cu conținut material de către un operator economic sau sub controlul acestuia nu poate asigura aplicabilitatea Directivei 2000/31 deoarece, sub acoperirea prestării unui serviciu al societății informaționale, acest operator economic ar concura cu alți actori de pe piață care nu beneficiază de această liberalizare.

65. Din aceste motive, criteriul referitor la crearea unei oferte de servicii constituie, în opinia noastră, numai un indiciu cu privire la faptul că un serviciu furnizat pe cale electronică formează un întreg indisolubil cu un serviciu al cărui conținut este material. Nu este suficient ca un furnizor să creeze o nouă ofertă de servicii care nu sunt prestate pe cale electronică în sensul pe care l-am stabilit la punctele 49-51 din prezentele concluzii: crearea acestora trebuie urmată de menținerea, sub controlul acestui furnizor, a condițiilor de prestare a acestora.

66. În această privință, trebuie remarcat că un furnizor de servicii prestate pe cale electronică își poate organiza activitatea astfel încât să îi permită să exercite un control asupra prestării serviciilor al căror conținut este material, chiar dacă acestea fac parte din oferta preexistentă. În aceste împrejurări, ar trebui să se considere că acest furnizor prestează un serviciu al societății informaționale și, prin urmare, beneficiază de liberalizarea vizată de Directiva 2000/31? Pentru motivele pe care le-am amintit la punctul 64 din prezentele concluzii, este adecvat, în opinia noastră, să se răspundă negativ la această întrebare.

29 Hotărârea din 20 decembrie 2017 (C-434/15, EU:C:2017:981, punctul 38).

30 A se vedea de asemenea Concluziile noastre în cauza Asociación Profesional Elite Taxi (C-434/15, EU:C:2017:364, punctul 43). În această privință, a se vedea de asemenea Van Cleynenbreuel, P., „Le droit de l'Union européenne ne se prête-t-il pas (encore) à l'ubérisation des services?", în *Revue de la Faculté de droit de l'Université de Liège*, nr. 1, 2018, p. 114.

31 A se vedea Concluziile noastre în cauza Asociación Profesional Elite Taxi (C-434/15, EU:C:2017:364, punctul 31).

67. Din cele de mai sus rezultă că criteriul privind crearea unei oferte de servicii care nu sunt prestate pe cale electronică nu este decisiv în ceea ce privește problema dacă aceste servicii formează un întreg indisolubil cu un serviciu prestat pe această cale. Astfel, influența decisivă exercitată de furnizor asupra condițiilor de prestare a serviciilor al căror conținut este material este cea care poate face aceste servicii indisociabile de serviciul pe care furnizorul îl prestează pe cale electronică.

68. Din aceste motive, urmând raționamentul Curții în ceea ce privește activitatea Uber, este necesar să se stabilească dacă AIRBNB Ireland exercită un control asupra condițiilor de prestare a serviciilor de cazare pe termen scurt.

*5. Controlul exercitat asupra condițiilor de prestare a serviciilor*

69. Reamintim că, în Hotărârea Asociación Profesional Elite Taxi [32] și în Hotărârea Uber France [33], Curtea a considerat că Uber exercita o influență decisivă asupra condițiilor serviciilor de transport în special prin stabilirea prețului maxim pe cursă, prin perceperea acestui preț de la client înainte de a achita o parte conducătorului auto neprofesionist al autovehiculului și prin exercitarea unui anumit control asupra calității autovehiculelor și a conducătorilor auto ai acestora, precum și asupra comportamentului celor din urmă care poate conduce, dacă este cazul, la excluderea lor [34]. Lectura hotărârilor menționate evidențiază că această enumerare are un caracter orientativ.

70. Din acest motiv, considerăm necesar să reamintim că, în concluziile pe care le-am prezentat în aceste cauze, am atras atenția Curții asupra faptului că Uber exercita un control asupra altor aspecte pertinente ale unui serviciu de transport urban, și anume asupra condițiilor minime de securitate prin intermediul cerințelor prealabile cu privire la conducătorii auto și la autovehicule și asupra accesibilității ofertei de transport prin încurajarea conducătorilor auto să își desfășoare activitatea în momente și în locuri în care cererea este mare [35].

71. Toate aceste împrejurări ne-au determinat să concluzionăm că Uber exercita un control asupra tuturor aspectelor relevante din punct de vedere economic ale serviciului de transport oferit în cadrul platformei sale. Astfel, în ceea ce privește serviciile de transport urban la cerere, prețul, disponibilitatea imediată a mijloacelor de transport asigurată de volumul ofertei, calitatea minimă acceptabilă pentru pasageri a acestor mijloace de transport, precum și securitatea acestora reprezintă factorii cei mai relevanți pentru destinatarii acestor servicii. În schimb, în speță, nu considerăm că AIRBNB Ireland exercită un control asupra tuturor aspectelor relevante ale serviciului economic de cazare pe termen scurt, precum situarea locurilor de cazare și standardul acestora, care au o importanță majoră în ceea ce privește un astfel de serviciu. În schimb, prețul nu pare să joace un rol atât de important în contextul serviciilor de cazare precum în cazul serviciilor de transport urban la cerere. În orice caz, după cum rezultă din analiza noastră, AIRBNB Ireland nu controlează prețul serviciilor de cazare.

72. Desigur, este adevărat că, așa cum a observat în special guvernul spaniol în ședință, serviciul electronic al AIRBNB Ireland are un impact asupra pieței de cazare pe termen scurt și, de fapt, asupra pieței de cazare în general. În aceste condiții, AIRBNB Ireland nu pare să acționeze nici ca o autoritate de reglementare a aspectelor economice ale acestei piețe și nici ca un furnizor care exercită un control determinant asupra condițiilor de prestare a serviciilor de cazare. Toate implicațiile sociale și economice ale funcționării platformei sale decurg din acțiunile utilizatorilor acestei platforme și din logica cererii și ofertei.

32 Hotărârea din 20 decembrie 2017 (C-434/15, EU:C:2017:981).

33 Hotărârea din 10 aprilie 2018 (C-320/16, EU:C:2018:221).

34 A se vedea Hotărârea din 20 decembrie 2017, Asociación Profesional Elite Taxi (C-434/15, EU:C:2017:981, punctul 39), și Hotărârea din 10 aprilie 2018, Uber Franța (C-320/16, EU:C:2018:221, punctul 21).

35 A se vedea Concluziile noastre în cauza Asociación Profesional Elite Taxi (C-434/15, EU:C:2017:364, punctul 51) și în cauza Uber Franța (C-320/16, EU:C:2017:511, punctele 15, 16 și 20).

73. În această privință, considerăm că, deși AIRBNB Ireland oferă un ajutor opțional pentru determinarea prețului, ea nu stabilește totuși prețul respectiv, acesta fiind determinat de locator. În plus, spre deosebire de situația din cauza Uber [36], locatorii care utilizează platforma AIRBNB Ireland nu sunt descurajați să stabilească ei înșiși prețul, singurul factor care îi poate descuraja ținând de logica ofertei și a cererii.

74. În continuare, în ceea ce privește modalitățile de prestare a serviciilor de cazare, trebuie remarcat că locatorii sunt cei care determină condițiile de închiriere. Desigur, AIRBNB Ireland prestabilește opțiunile condițiilor de anulare. Cu toate acestea, locatorul este cel care alege în mod deliberat una dintre opțiunile propuse și, prin urmare, decizia finală asupra condițiilor de anulare îi aparține.

75. În plus, se pare că, pe baza informațiilor care provin din evaluările și comentariile utilizatorilor, AIRBNB Ireland poate, în anumite cazuri, să suspende temporar un anunț, să anuleze o rezervare și chiar să interzică accesul la platforma sa. În această privință, managerul unei platforme electronice poate să își atribuie competențe de poliție administrativă în special pentru a se asigura că termenii contractelor încheiate cu utilizatorii acestei platforme sunt respectați. În plus, aceste condiții contractuale pot impune obligații utilizatorilor, astfel încât să se respecte standardele de operare ale unei platforme electronice. Cu toate acestea, în ceea ce privește calificarea serviciilor societății informaționale, se pune problema intensității acestei puteri care se traduce prin influența asupra prestării de servicii furnizate de utilizatorii platformei menționate.

76. În această privință, trebuie să se constate că Uber exercita controlul asupra calității vehiculelor și a conducătorilor auto și asupra comportamentului acestora în raport cu standardele pe care el însuși le stabilise. În schimb, astfel cum reiese din cuprinsul punctelor 27 și 29 din prezentele concluzii, controlul exercitat de AIRBNB Ireland privește respectarea de către utilizatori a unor standarde definite sau, cel puțin, alese de aceștia. În orice caz, în ceea ce privește activitatea Uber, exercitarea competenței de poliție administrativă a fost doar unul dintre elementele care au condus la constatarea faptului că acest furnizor exercita o influență decisivă asupra condițiilor de prestare a serviciilor de transport.

77. În sfârșit, în ceea ce privește împrejurarea invocată de AHTOP în sensul că, precum Uber, AIRBNB Ireland colectează suma corespunzătoare prețului chiriei și apoi o transferă locatorului, trebuie observat din nou că, în ceea ce privește activitatea Uber, faptul că acest furnizor colecta prețul a fost unul dintre elementele luate în considerare pentru a se aprecia că serviciul său nu se încadra în noțiunea de „serviciu al societății informaționale”. Este important de menționat că acest element al serviciului oferit de AIRBNB Ireland, furnizat de AIRBNB Payments UK, este caracteristic pentru marea majoritate a serviciilor societății informaționale, inclusiv pentru platformele care permit rezervarea la hotel sau cumpărarea de bilete de avion [37]. Simplul fapt că un serviciu prestat pe cale electronică include facilități în ceea ce privește plata pentru serviciile care nu sunt prestate pe această cale nu susține concluzia că toate aceste servicii ar fi inseparabile.

78. Din toate motivele precedente, considerăm că nu se poate concluziona că serviciul electronic al AIRBNB Ireland îndeplinește criteriul privind exercitarea controlului asupra serviciilor al căror conținut este material, și anume serviciile de cazare pe termen scurt.

79. Este necesar în prezent să analizăm un ultim punct, și anume argumentul AHTOP potrivit căruia, întrucât AIRBNB Ireland oferă alte servicii utilizatorilor săi, calificarea drept serviciu al societății informaționale nu poate fi reținută în speță.

36 A se vedea Concluziile noastre în cauza Asociación Profesional Elite Taxi (C-434/15, EU:C:2017:364, punctul 50).

37 A se vedea Concluziile noastre în cauza Asociación Profesional Elite Taxi (C-434/15, EU:C:2017:364, punctul 34).

*6. Cu privire la celelalte servicii oferite de AIRBNB Ireland*

80. S-a dovedit că AIRBNB Ireland oferă de asemenea alte servicii, și anume un serviciu de fotografie, o asigurare de răspundere civilă și o garanție pentru daune.

81. Trebuie amintit că, în Hotărârea Ker-Optika [38], Curtea a concluzionat că serviciile care nu sunt indisolubil legate de serviciul prestat prin mijloace electronice, în sensul că primele pot fi prestate independent de celălalt, nu pot afecta natura serviciului menționat. Serviciul prestat pe cale electronică nu își pierde interesul economic și rămâne autonom în raport cu serviciile al căror conținut este material.

82. Dacă această concluzie este transpusă în prezenta cauză, trebuie observat că celelalte servicii oferite de AIRBNB Ireland sunt opționale și, prin urmare, au un caracter accesoriu față de serviciul prestat pe cale electronică. În consecință, celelalte servicii sunt disociabile de cel prestat pe cale electronică. Astfel, un locator poate, în prealabil și prin mijloace proprii, să obțină fotografii și să încheie asigurări sau garanții cu terți.

83. Desigur, celelalte servicii oferite de AIRBNB Ireland sunt prestate în mod de sine stătător, în timp ce analiza efectuată de Curte în Hotărârea Ker-Optika [39] nu se referea la consultațiile și controalele efectuate de vânzătorul de lentile, ci la cele efectuate de medici oftalmologi.

84. Cu toate acestea, avem îndoieli că răspunsul dat de Curte în această hotărâre ar fi fost diferit dacă astfel de servicii ar fi fost prestate pe cale electronică de furnizorul de servicii. Ni se pare logic ca, pentru a-si face oferta mai competitivă, furnizorii să își extindă gama de servicii pe care le prestează în special prin oferirea de servicii care nu sunt prestate pe cale electronică. Atât timp cât astfel de servicii sunt disociabile de serviciul societății informaționale, cele dintâi nu îl denaturează pe cel de al doilea. Dacă s-ar reține o interpretare contrară, acest lucru ar putea determina furnizorii de servicii ale societății informaționale să limiteze atractivitatea ofertei lor sau să externalizeze, chiar în mod artificial, serviciile al căror conținut ar fi material.

85. În concluzie, faptul că furnizorul unui serviciu al societății informaționale oferă destinatarilor acestui serviciu alte servicii al căror conținut este material nu împiedică calificarea acestui serviciu drept „serviciu al societății informaționale”, cu condiția ca celelalte servicii să nu fie inseparabile de serviciul prestat prin mijloace electronice, în sensul că acesta nu își pierde interesul economic și rămâne autonom în raport cu serviciile al căror conținut este material.

*7. Concluzia în ceea ce privește prima întrebare preliminară*

86. În urma analizei pe care am efectuat-o, considerăm că serviciile al căror conținut este material, care nu sunt legate în mod indisolubil de serviciul prestat prin mijloace electronice, nu pot afecta natura serviciului menționat. Serviciul prestat prin mijloace electronice nu își pierde interesul economic și rămâne autonom în raport cu serviciile al căror conținut este material.

87. Cele două criterii stabilite în această privință de Curte în jurisprudența sa, și anume criteriul privind crearea unei oferte de servicii și cel referitor la exercitarea unui control asupra condițiilor de prestare a acestor servicii, permit să se răspundă la întrebarea dacă un serviciu prestat prin mijloace electronice care, considerat în mod separat, corespunde *a priori* definiției de „serviciu al societății informaționale” este disociabil de alte servicii al căror conținut este sau nu material.

38 Hotărârea din 2 decembrie 2010 (C-108/09, EU:C:2010:725).

39 Hotărârea din 2 decembrie 2010 (C-108/09, EU:C:2010:725).

88. Cu toate acestea, criteriul referitor la crearea unei oferte constituie doar un indiciu cu privire la faptul că un serviciu prestat prin mijloace electronice formează un tot indisolubil cu un serviciu al cărui conținut este material. Nu este suficient ca un furnizor să fi creat o nouă ofertă de servicii care nu sunt prestate prin mijloace electronice în sensul descris mai sus. Crearea unei astfel de oferte ar trebui urmată de menținerea controlului de către furnizorul respectiv asupra condițiilor de prestare a acestor servicii.

89. În lumina acestor considerații, propunem, în consecință, să se răspundă la prima întrebare preliminară în sensul că articolul 2 litera (a) din Directiva 2000/31 coroborat cu articolul 1 alineatul (1) litera (b) din Directiva 2015/1535 trebuie interpretat în sensul că un serviciu care constă în punerea în legătură, prin intermediul unei platforme electronice, a potențialilor chiriași cu locatorii care oferă servicii de cazare pe termen scurt, într-o situație în care furnizorul serviciului menționat nu exercită controlul asupra modalităților esențiale ale acestor prestații, constituie un serviciu al societății informaționale în sensul dispozițiilor menționate. Faptul că furnizorul respectiv oferă și alte servicii al căror conținut este material nu împiedică calificarea serviciului prestat prin mijloace electronice drept serviciu al societății informaționale, cu condiția ca acesta din urmă să nu formeze un tot indisolubil cu serviciile respective.

90. Trebuie semnalat că condițiile de închiriere a locurilor de cazare, și anume serviciile prestate de locatori, nu intră în domeniul de aplicare al Directivei 2000/31 și trebuie apreciate în raport cu alte dispoziții de drept al Uniunii [40].

91. Dat fiind că răspunsul la prima întrebare este afirmativ și, în consecință, serviciul oferit de AIRBNB Ireland trebuie considerat un „serviciu al societății informaționale” în sensul Directivei 2000/31, este necesar să răspundem la a doua întrebare.

### *B. Cu privire la a doua întrebare preliminară*

92. Prin intermediul celei de a doua întrebări, adresată în ipoteza în care răspunsul la prima întrebare ar fi afirmativ, instanța de trimitere solicită în esență să se stabilească dacă cerințele prevăzute de Legea Hoguet sunt opozabile AIRBNB Ireland în calitate de furnizor de servicii ale societății informaționale.

#### *1. Cu privire la admisibilitate*

93. Guvernul francez consideră, cu titlu principal, că în mod vădit Curtea nu are competența de a răspunde la această întrebare. Potrivit acestui guvern, a doua întrebare implică să se determine dacă AIRBNB Ireland intră în domeniul de aplicare material al Legii Hoguet, ceea ce ține de interpretarea dreptului național și, prin urmare, de competența exclusivă a instanței de trimitere.

94. În subsidiar, guvernul francez consideră că a doua întrebare este vădit inadmisibilă și prin faptul că nu îndeplinește cerințele prevăzute la articolul 94 din Regulamentul de procedură al Curții, în măsura în care aceasta nu precizează dacă AIRBNB Ireland intră în domeniul de aplicare material al Legii Hoguet [41].

40 A se vedea prin analogie Hotărârea din 2 decembrie 2010, Ker-Optika (C-108/09, EU:C:2010:725, punctul 41).

41 Cu titlu încă mai subsidiar, guvernul francez susține în observațiile sale scrise că o procedură penală declanșată ca urmare a depunerii unei plângeri cu constituire ca parte civilă ar trebui considerată un litigiu între particulari. În consecință, Directiva 2000/31 nu poate fi invocată în litigiul în discuție în procedura principală și, în consecință, cea de a doua întrebare preliminară ar prezenta un caracter ipotetic. Cu toate acestea, în ședință guvernul francez a părut să își retragă argumentul privind caracterul ipotetic al celei de a doua întrebări. În orice caz, nimic nu indică faptul că instanța de trimitere este sesizată cu un litigiu între doi particulari. Pe de altă parte, reiese din cadrul juridic explicit al deciziei de trimitere preliminară că o procedură penală declanșată ca urmare a depunerii unei plângeri cu constituire de parte civilă ar putea conduce la impunerea de sancțiuni penale.

95. Nu împărtășim rezervele exprimate de guvernul francez cu privire la admisibilitatea celei de a doua întrebări.

96. În acest context, trebuie observat că, în cadrul argumentului său invocat în subsidiar, guvernul francez admite că se poate considera că instanța de trimitere indică în mod implicit că AIRBNB Ireland intră în domeniul de aplicare al Legii Hoguet. Astfel, cea de a doua întrebare nu privește aspectul dacă această *lege* este *aplicabilă* în privința AIRBNB Ireland, ci dacă *normele restrictive* ale Legii Hoguet îi sunt *opozabile*.

97. Pe de altă parte, o cerere de decizie preliminară beneficiază de o prezumție de relevanță și, în consecință, Curtea refuză să răspundă la aceasta numai în cazuri rare și extreme, în special atunci când este evident că dreptul Uniunii nu poate fi aplicat împrejurărilor din litigiul principal [42], ceea ce nu este cazul în speță. Astfel, înțelegem cea de a doua întrebare în sensul că instanța de trimitere ridică problema dacă un alt stat membru decât cel pe al cărui teritoriu este stabilit furnizorul unui serviciu al societății informaționale (statul membru de origine) poate, prin intermediul unor norme precum cele prevăzute de Legea Hoguet, să impună în mod efectiv anumite cerințe acestui furnizor. După cum ilustrează dezbaterea dintre părți, această chestiune poate intra în sfera mai multor instrumente de drept al Uniunii.

98. Fără a aduce atingere considerațiilor de mai sus, trebuie observat că, în ședință, guvernul francez a arătat că cerințele prevăzute de Legea Hoguet nu s-au aplicat furnizorilor de servicii precum AIRBNB Ireland.

99. În orice caz, este de competența instanței naționale să stabilească cu exactitate domeniul de aplicare al dreptului național. În consecință, trebuie să se răspundă la cea de a doua întrebare, lăsând în același timp la latitudinea instanței de trimitere soluționarea chestiunii referitoare la domeniul de aplicare al Legii Hoguet.

*2. Cu privire la fond*

*a) Cu privire la aplicabilitatea Directivei 2005/36/CE*

100. AHTOP arată că opozabilitatea Legii Hoguet față de AIRBNB Ireland ar trebui apreciată în lumina Directivei 2005/36/CE [43], care ar autoriza statele membre să reglementeze anumite profesii prin reguli profesionale, deontologice și de responsabilitate.

101. În schimb, AIRBNB Ireland susține, în primul rând, că Directiva 2000/31 nu conține nicio excludere care să implice că dispozițiile Directivei 2005/36 ar prevala asupra celor ale primei directive.

102. În al doilea rând, AIRBNB Ireland arată că reiese de la articolul 5 alineatul (2) din Directiva 2005/36 și din Hotărârea X-Steuerberatungsgesellschaft [44] că aceasta nu se aplică în situația din speță, pentru motivul că AIRBNB Ireland nu se deplasează spre teritoriul francez pentru a-și exercita profesia.

42 A se vedea în special Hotărârea din 7 iulie 2011, Agafiței și alții (C-310/10, EU:C:2011:467, punctul 28).

43 Directiva Parlamentului European și a Consiliului din 7 septembrie 2005 privind recunoașterea calificărilor profesionale (JO 2005, L 255, p. 22, Ediție specială, 05/vol. 8, p. 3).

44 Hotărârea din 17 decembrie 2015 (C-342/14, EU:C:2015:827, punctul 35).

103. Trebuie remarcat mai întâi, că, potrivit articolului 5 alineatul (2) din Directiva 2005/36, în măsura în care privește restricțiile privind calificările profesionale, principiul liberei prestări a serviciilor se aplică numai în cazul în care furnizorul se deplasează spre teritoriul statului membru gazdă pentru a-și exercita, temporar și ocazional, profesia. Or, nimic nu arată că AIRBNB Ireland se găsește într-o astfel de situație. În consecință, acest furnizor nu beneficiază de principiul liberei prestări a serviciilor, garantat la articolul 5 din Directiva 2005/36.

104. În Hotărârea X-Steuerberatungsgesellschaft [45], invocată de AIRBNB Ireland, Curtea a decis că într-o astfel de situație furnizorul nu mai beneficia de principiul liberei prestări a serviciilor asigurat de Directiva 2006/123/CE [46] și că, prin urmare, condițiile de acces la o profesie trebuiau apreciate în raport cu Tratatul FUE [47].

105. Astfel, în prezenta cauză se pune problema legăturii între, pe de o parte, Directiva 2000/31 și principiul liberei circulații a serviciilor societății informaționale și, pe de altă parte, posibilitatea statelor membre de a reglementa condițiile de acces la o profesie.

106. În doctrină s-a susținut că condițiile de acces la o profesie nu pot fi aplicate unui furnizor care oferă servicii cu ajutorul internetului [48]. Astfel, domeniul coordonat include în special cerințele privind accesul la activitatea unui serviciu al societății informaționale precum cele în materie de calificare, de autorizare sau de notificare, chiar dacă aceste cerințe au un caracter general [49]. Pe de altă parte, spre deosebire de Directiva 2006/123 [50], Directiva 2000/31 nu conține nicio excludere care să prevadă că libera circulație a serviciilor societății informaționale nu privește cerințele referitoare la accesul la o profesie reglementată.

107. În consecință, cel puțin în ceea ce privește cerințele privind accesul la o profesie reglementată, un furnizor care prestează un serviciu al societății informaționale într-un stat membru de origine se poate prevala de libera circulație a serviciilor asigurată de Directiva 2000/31 [51]. Întrucât această problemă este reglementată de Directiva 2000/31, nu este necesar să fie apreciată în lumina dreptului primar [52].

*b) Cu privire la aplicabilitatea Directivei 2007/64/CE*

108. Comisia arată că serviciile prestate de AIRBNB Payments UK ar putea face obiectul Directivei 2007/64/CE [53].

109. Dat fiind că cea de a doua întrebare este adresată în cazul în care Curtea ar răspunde în mod afirmativ la prima întrebare, ceea ce ar implica faptul că AIRBNB Ireland beneficiază de principiul liberei prestări a serviciilor societății informaționale, garantat de Directiva 2000/31, ne vom limita analiza celei de a doua întrebări la această directivă.

45 Hotărârea din 17 decembrie 2015 (C-342/14, EU:C:2015:827).

46 Directiva Parlamentului European și a Consiliului din 12 decembrie 2006 privind serviciile în cadrul pieței interne (JO 2006, L 376, p. 36, Ediție specială, 13/vol. 58, p. 50).

47 Potrivit articolului 17 punctul 6 de Directiva 2006/123, principiul liberei prestări a serviciilor prevăzut la articolul 16 din această directivă nu se aplică domeniilor reglementate prin titlul II din Directiva 2005/36/CE și nici cerințelor din statul membru în care este prestat serviciul, care rezervă o activitate unei anumite profesii. A se vedea Hotărârea din 17 decembrie 2015, X-Steuerberatungsgesellschaft (C-342/14, EU:C:2015:827, punctul 35).

48 A se vedea în special Hatzopoulos, V., *The Collaborative Economy and EU Law*, Hart Publishing, Oxford-Portland, 2018, p. 41.

49 A se vedea articolul 2 litera (h) din Directiva 2000/31. A se vedea de asemenea Lodder, A. R., Murray, A. D. (dir.), *EU Regulation of E-Commerce: A Commentary*, Edward Elgar Publishing, Cheltenham-Northampton, 2017, p. 29.

50 A se vedea nota de subsol 47.

51 A se vedea în acest sens *Ghidul utilizatorului – Directiva 2005/36/CE: Tot ce trebuie să știți cu privire la recunoașterea calificărilor profesionale*, https://ec.europa.eu, p. 16.

52 A se vedea în acest sens Hotărârea din 23 februarie 2016, Comisia/Ungaria (C-179/14, EU:C:2016:108, punctul 118). A se vedea de asemenea Concluziile noastre în cauzele conexate X și Visser (C-360/15 și C-31/16, EU:C:2017:397, punctul 152).

53 Directiva Parlamentului European și a Consiliului din 13 noiembrie 2007 privind serviciile de plată în cadrul pieței interne, de modificare a Directivelor 97/7/CE, 2002/65/CE, 2005/60/CE și 2006/48/CE și de abrogare a Directivei 97/5/CE (JO 2007, L 319, p. 1).

110. În plus, întrucât cererea de decizie preliminară nu menționează Directiva 2007/64 și întrucât AIRBNB Payments UK nu este parte la procedura principală, nu considerăm oportun, în absența unor clarificări din partea instanței de trimitere și a unor observații din partea celorlalte părți, cu excepția Comisiei, să abordăm problemele care ar putea fi extrase din această directivă. Astfel, Curtea nu este suficient de informată pentru a le analiza din oficiu.

*c) Cu privire la libera circulație a serviciilor societății informaționale și la întinderea acesteia*

111. Trebuie observat de la bun început că, potrivit articolului 3 alineatul (1) din Directiva 2000/31, fiecare stat membru garantează că serviciile societății informaționale prestate de un furnizor de servicii stabilit pe teritoriul său respectă dispozițiile de drept intern aplicabile în statul membru în cauză și relevante pentru domeniul coordonat, astfel cum sunt definite la articolul 2 litera (h) din această directivă. În schimb, cu excepția cazurilor prevăzute la articolul 3 alineatul (4) din Directiva 2000/31, articolul 3 alineatul (2) din această directivă interzice altor state membre să restrângă, pentru motive relevante pentru domeniul coordonat, libera circulație a serviciilor societății informaționale.

112. Serviciile societății informaționale beneficiază de libera circulație asigurată de Directiva 2000/31 numai în ceea ce privește domeniile care intră în domeniul de aplicare al prezentei directive. Articolul 1 alineatul (5) din Directiva 2000/31 precizează domeniile și chestiunile în privința cărora prezenta directivă nu se aplică, însă prezenta cauză nu privește niciunul dintre ele [54].

113. Pe de altă parte, potrivit articolului 3 alineatul (3) din Directiva 2000/31, serviciile societății informaționale nu mai beneficiază de libera circulație în ceea ce privește domeniile menționate în anexa la această directivă. Cerințele impuse de Legea Hoguet nu se încadrează într-unul din aceste domenii [55].

114. Cerințele privind serviciile societății informaționale relevante pentru domeniul coordonat pot să provină din statul membru de origine sau, în limitele impuse de Directiva 2000/31 la articolul 3 alineatul (4), din alte state membre.

115. Prezenta cauză se referă la această a doua situație, în care reglementarea dintr-un alt stat membru decât statul membru de origine poate restrânge serviciile societății informaționale și, în consecință, intră *a priori* în domeniul de aplicare al articolului 3 alineatul (2) din Directiva 2000/31 [56].

116. Domeniul coordonat, astfel cum este definit la articolul 2 litera (h) din Directiva 2000/31, interpretat în lumina considerentului (21) al acesteia, include cerințele privind accesul la activitatea unui serviciu al societății informaționale și desfășurarea unei astfel de activități, indiferent că acestea au un caracter general sau au fost concepute în mod special pentru serviciile respective sau pentru furnizorii acestora [57]. În consecință, cerințele prevăzute de Legea Hoguet par să se încadreze în domeniul coordonat.

54 Reiese de la articolul 1 alineatul (5) din Directiva 2000/31 că aceasta nu se aplică în domeniul fiscal, chestiunilor referitoare la prelucrarea datelor cu caracter personal și celor referitoare la acordurile sau la practicile aflate sub incidența dreptului privind înțelegerile, precum și anumitor activități de servicii ale societății informaționale, enumerate la articolul 1 alineatul (5) litera (d) din această directivă.

55 A se vedea annexa la Directiva 2000/31. Cu privire la modul de funcționare al articolului 3 alineatul (3) din această directivă, a se vedea Hotărârea din 29 noiembrie 2017, VCAST (C-265/16, EU:C:2017:913, punctele 24 și 25). A se vedea de asemenea Concluziile noastre în cauza VCAST (C-265/16, EU:C:2017:649, punctul 19).

56 A se vedea *a contrario* Hotărârea din 11 septembrie 2014, Papasavvas (C-291/13, EU:C:2014:2209, punctul 35).

57 În schimb, cerințele care nu intră sub incidența domeniului coordonat și care nici nu fac obiectul armonizării la nivelul Uniunii trebuie evaluate în lumina dreptului primar. A se vedea în acest sens Hotărârea din 14 februarie 2008, Dynamic Medien (C-244/06, EU:C:2008:85, punctul 23). A se vedea de asemenea Lodder, A. R., „Directive 2000/31/EC on certain legal aspects of information society services, in particular electronic commerce, in the internal market", în Lodder, A. R., Murray, A. D. (dir.), *EU Regulation of E-Commerce: A Commentary*, Edward Elgar Publishing, Cheltenham-Northampton, 2017, p. 31.

117. Pentru ca o cerință impusă de un alt stat membru decât cel în care este stabilit furnizorul serviciilor societății informaționale să fie opozabilă acestuia și să conducă la restrângerea liberei circulații a acestor servicii, această cerință trebuie să constituie o măsură care îndeplinește *condițiile de fond* și *de procedură* prevăzute la articolul 3 alineatul (4) litera (a) și, respectiv, litera (b) din Directiva 2000/31.

*d) Cu privire la măsurile derogatorii în sensul Directivei 2000/31*

118. Este necesar să se arate de la bun început că Legea Hoguet, adoptată în anul 1970, este anterioară Directivei 2000/31. Astfel, este evident că cerințele prevăzute de această lege nu au fost formulate *ab initio* la fel ca măsurile prevăzute la articolul 3 alineatul (4) din această directivă. Pe de altă parte, Directiva 2000/31 nu conține o clauză care să autorizeze statele membre să mențină măsuri anterioare care pot restrânge libera circulație a serviciilor societății informaționale.

119. În aceste condiții, nu putem exclude de la bun început că o măsură anterioară Directivei 2000/31 sau adoptată pe baza unei reglementări anterioare acesteia poate restrânge libera circulație a serviciilor societății informaționale, cu condiția să îndeplinească condițiile prevăzute la articolul 3 alineatul (4) din directiva menționată.

120. Pe de altă parte, formularea articolului 3 alineatul (4) litera (b) din Directiva 2000/31 scoate în evidență faptul că un stat membru poate deroga de la articolul 3 alineatul (2) din această directivă prin două tipuri de măsuri: cele supuse condițiilor procedurale prevăzute la articolul 3 alineatul (4) litera (b) din directiva menționată și cele care nu sunt supuse acestor condiții, și anume, cel puțin în anumite cazuri, măsurile adoptate în cadrul unei proceduri judiciare [58].

121. Trebuie observat că, în împrejurările cauzei, angajarea răspunderii penale a AIRBNB Ireland la încheierea procedurii principale depinde de răspunsul la întrebarea prealabilă dacă acest furnizor era obligat să îndeplinească cerințele prevăzute de dispozițiile din Legea Hoguet. În opinia noastră, acesta este motivul pentru care instanța de trimitere ridică problema opozabilității normelor privind exercitarea profesiei de agent imobiliar în privința acestui furnizor.

122. Aceste precizări fiind făcute, vom trece acum la analiza condițiilor prevăzute la articolul 3 alineatul (4) literele (a) și (b) din Directiva 2000/31.

*e) Condiții de fond*

123. Mai întâi, reiese de la articolul 3 alineatul (4) litera (a) punctul (i) din Directiva 2000/31 că sunt admise măsuri derogatorii de la libera circulație a serviciilor societății informaționale în special dacă acestea sunt *necesare* pentru motive privind ordinea publică, protecția sănătății publice, securitatea publică sau protecția consumatorilor. Cerințele prevăzute de Legea Hoguet par să vizeze obiectivul protecției consumatorilor.

124. În continuare, potrivit articolului 3 alineatul (4) litera (a) punctul (ii) din Directiva 2000/31, aceste măsuri derogatorii pot interveni atunci când un serviciu al societății informaționale vizat de o măsură adoptată de un alt stat membru decât cel de origine *aduce atingere* acestui obiectiv sau prezintă *risc serios și grav de prejudiciere* a acestuia.

58 A se vedea de asemenea considerentul (25) al Directivei 2000/31, potrivit căruia instanțele naționale, inclusiv cele civile, care decid în litigii de drept privat pot lua măsuri de derogare de la libera prestare a serviciilor societății informaționale, în conformitate cu condițiile definite de prezenta directivă. În plus, potrivit considerentului (26) al Directivei 2000/31, statele membre, în conformitate cu condițiile prevăzute în prezenta directivă, pot aplica normele de drept intern de drept penal și de procedură penală în vederea angajării tuturor măsurilor de cercetare și a altor măsuri necesare pentru depistarea și urmărirea infracțiunilor, fără a fi necesară notificarea Comisiei cu privire la aceste măsuri.

125. În sfârșit, potrivit articolului 3 alineatul (4) litera (a) punctul (iii) din Directiva 2000/31, astfel de derogări trebuie să fie *proporționale*.

126. Or, decizia de trimitere nu furnizează niciun element care să permită aprecierea dacă o reglementare precum cea în discuție în litigiul principal îndeplinește aceste cerințe.

127. În aceste condiții, îi revine unui stat membru care intenționează să limiteze, din motive care fac parte din domeniul coordonat, libera circulație a serviciilor societății informaționale sarcina să demonstreze că sunt îndeplinite condițiile de fond prevăzute la articolul 3 alineatul (4) litera (a) din Directiva 2000/31.

128. Astfel, în absența unor clarificări cu privire la necesitatea adoptării măsurii în cauză și la eventuala atingere adusă de serviciul AIRBNB Ireland unuia dintre obiectivele menționate la articolul 3 alineatul (4) litera (a) punctul (i) din Directiva 2000/31, cea de a doua întrebare poate fi interpretată doar în sensul că urmărește să permită eventual unui alt stat membru decât cel de origine să impună, din oficiu și fără analiza condițiilor de fond, cerințele referitoare la exercitarea profesiei de agent imobiliar pentru furnizorii unei categorii de servicii ale societății informaționale.

129. Considerăm că Directiva 2000/31 se opune ca un stat membru să poată restrânge, în astfel de împrejurări și într-o astfel de manieră, libera circulație a serviciilor societății informaționale care provin dintr-un alt stat membru.

130. În primul rând, articolul 3 alineatul (1) din Directiva 2000/31 impune statelor membre de origine obligația de a veghea ca serviciile societății informaționale prestate de un furnizor de servicii stabilit pe teritoriul lor să respecte dispozițiile naționale aplicabile în statul membru în cauză și relevante pentru domeniul coordonat [59]. Spre deosebire de această obligație generală, pentru a nu „dilua" principiul enunțat la articolul 3 alineatul (1) din Directiva 2000/31, articolul 3 alineatul (4) din această directivă ar putea fi înțeles ca autorizând alte state membre decât cel de origine să adopte măsuri derogatorii de la libera circulație a serviciilor numai în mod incidental.

131. În al doilea rând, articolul 3 din Directiva 2000/31 trebuie interpretat astfel încât să se garanteze libera circulație a serviciilor societății informaționale între statele membre [60]. Or, a acorda și altor state membre decât cel de origine competența de a aplica din oficiu tuturor furnizorilor unei categorii de servicii ale societății informaționale măsuri cu caracter general și abstract ar diminua considerabil principiul liberei circulații a unor astfel de servicii. Astfel, articolul 3 alineatul (2) din Directiva 2000/31 garantează unui furnizor de servicii ale societății informaționale un anumit grad de certitudine juridică: sub rezerva derogărilor autorizate în condițiile prevăzute la articolul 3 alineatul (4) din Directiva 2000/31, acest furnizor de servicii nu poate face obiectul unor cerințe mai stricte decât cele prevăzute de dreptul material în vigoare în statul membru în care este stabilit.

132. În al treilea rând, măsurile adoptate în temeiul articolului 3 alineatul (4) din Directiva 2000/31 nu se referă la serviciile societății informaționale sau la furnizorii acestora, ci la un *anumit* serviciu.

133. În al patrulea rând, pentru a determina dacă *un serviciu al societății informaționale* aduce atingere unui anumit obiectiv sau prezintă un risc serios și grav de prejudiciere a acestui obiectiv, este necesar, în opinia noastră, să se efectueze în toate cazurile o analiză a împrejurărilor cauzei.

59 A se vedea Hotărârea din 25 octombrie 2011, eDate Advertising și alții (C-509/09 și C-161/10, EU:C:2011:685, punctul 61). A se vedea de asemenea D'Acunto, S., „La directive 98/48 prévoyant un mécanisme de transparence réglementaire pour les services de la société de l'information: un premier bilan après douze mois de fonctionnement", în *Revue du droit de l'Union européenne*, nr. 3, 2000, p. 628.

60 A se vedea Hotărârea din 25 octombrie 2011, eDate Advertising și alții (C-509/09 și C-161/10, EU:C:2011:685, punctul 64).

134. În sfârșit, în al cincilea rând, considerațiile de mai sus sunt coroborate cu cerințele procedurale pe care trebuie să le îndeplinească statul membru care urmărește să restrângă libera circulație a serviciilor, la care ne vom reîntoarce ulterior [61]. Este important de reținut că, potrivit articolului 3 alineatul (4) litera (b) din Directiva 2000/31, un stat membru care intenționează să adopte măsuri derogatorii trebuie să notifice în prealabil intenția sa Comisiei și să solicite statului membru de origine să adopte măsuri cu privire la serviciile societății informaționale. Acest stat membru poate, în absența unei reacții adecvate din partea statului membru de origine, să adopte măsurile avute în vedere. Aceste condiții procedurale confirmă în mod clar că măsurile menționate la articolul 3 alineatul (4) din Directiva 2000/31 pot fi adoptate numai pe o bază *ad-hoc*.

135. Din aceste motive, considerăm că un alt stat membru decât cel de origine poate deroga de la libera circulație a serviciilor societății informaționale numai prin măsuri adoptate „de la caz la caz” [62].

136. În plus, apreciem că cerințele Legii Hoguet pot genera incertitudini cu privire la proporționalitatea acestora. Deducem din dezbaterea purtată între părți în ședință că nu este sigur că, în temeiul acestei legi, AIRBNB Ireland poate deveni titularul unui card profesional. Cu toate acestea, pe baza informațiilor furnizate de instanța de trimitere în cererea sa, Curtea nu se poate pronunța cu privire la acest aspect.

137. În orice caz, îi revine instanței de trimitere sarcina de a stabili dacă, având în vedere toate informațiile aduse la cunoștința sa, măsurile în cauză sunt necesare pentru a asigura protecția consumatorilor și nu depășesc ceea ce se impune pentru atingerea obiectivului urmărit.

*f) Condiții procedurale*

138. Reamintim că reiese de la articolul 3 alineatul (4) litera (b) din Directiva 2000/31 că un stat membru care intenționează să adopte măsuri care restrâng libera circulație a serviciilor societății informaționale provenind dintr-un alt stat membru trebuie să notifice în prealabil Comisia cu privire la intenția sa și să solicite statului membru de origine să adopte măsuri în materia serviciilor societății informaționale.

139. Nu există niciun indiciu că Republica Franceză a solicitat Irlandei să adopte măsuri în materia serviciilor societății informaționale.

140. Pe de altă parte, se pare că nici condiția privind notificarea Comisiei nu a fost îndeplinită, nici în cursul perioadei de transpunere a Directivei 2000/31 și nici după această perioadă.

61 A se vedea punctele 138-150 din prezentele concluzii.

62 A se vedea Comunicarea Comisiei către Consiliu, Parlamentul European și Banca Centrală Europeană - Aplicarea articolelor 3.4-3.6 din Directiva privind comerțul electronic din 14 mai 2003 în ceea ce privește serviciile financiare [COM/2003/0259 final, punctele 1 și 2.1.2]: Raport al Comisiei către Parlamentul European, Consiliu și Comitetul Economic și Social - Primul raport privind aplicarea Directivei [2000/31] din 21 noiembrie 2003 [COM(2003) 702 final, punctul 4.1] A se vedea de asemenea Crabit, E., «La directive sur le commerce électronique. Le projet „Méditerranée”», în *Revue du droit de l'Union européenne*, nr. 4, 2000, p. 762 și 792; Gkoutzinis, A., *Internet Banking and the Law in Europe: Regulation, Financial Integration and Electronic Commerce*, Cambridge University Press, Cambridge-New York, 2006, p. 283.

141. Rezultă dintr-o jurisprudență consacrată a Curții că omisiunea de a notifica normele tehnice, prevăzută de Directiva 2015/1535, atrage inaplicabilitatea acestor norme tehnice, astfel încât ele nu pot fi opuse particularilor [63]. Consecința juridică este aceeași în ceea ce privește necomunicarea către Comisie, prevăzută la articolul 3 alineatul (4) din Directiva 2000/31 [64]?

142. În acest context, trebuie să se observe că, în Concluziile prezentate în cauza Enichem Base și alții [65], avocatul general Jacobs a făcut o distincție între, pe de o parte, obligațiile de notificare însoțite de dispoziții specifice care permit Comisiei și diferitor state membre să prezinte observații asupra proiectelor notificate și care obligă aceste state membre, în anumite cazuri, să amâne adoptarea acelor proiecte pentru o anumită perioadă și, pe de altă parte, obligațiile de notificare care nu sunt încadrate de astfel de modalități. În continuare, avocatul general Jacobs a arătat că, în absența oricărei proceduri stabilite pentru suspendarea intrării în vigoare a măsurii în cauză sau pentru controlul comunitar, nu era posibil să se susțină că neîndeplinirea obligației de a informa Comisia a avut ca efect ilegalitatea măsurilor [66].

143. În hotărârea sa, Curtea a decis că, în lipsa unei proceduri comunitare de control al proiectelor și fără ca intrarea în vigoare a reglementărilor propuse să fie subordonată acordului sau lipsei opoziției din partea Comisiei, o regulă care impune statelor membre să comunice Comisiei astfel de proiecte și astfel de norme nu conferă particularilor niciun drept pe care să îl poată valorifica în fața instanțelor naționale, pentru motivul că această normă ar fi fost adoptată fără să fi fost comunicată în prealabil Comisiei [67].

144. În această ordine de idei, în jurisprudența ulterioară privind lipsa notificării prevăzute de directivele care au precedat Directiva 2015/1535, Curtea a constatat că instrumentele juridice care atrag sancțiunea neopozabilității din cauza acestei lipse prevăd o procedură de control din partea Uniunii al proiectelor de reglementări naționale și condiționarea datei de punere în aplicare a acestora de acordul sau de lipsa opoziției din partea Comisiei [68].

145. În lumina acestor considerații jurisprudențiale este necesar să se stabilească efectele neîndeplinirii obligației de notificare prevăzute de Directiva 2000/31.

146. Este adevărat că articolul 3 alineatul (4) din Directiva 2000/31 nu autorizează Comisia să anuleze sau să elimine efectele unei măsuri naționale. În schimb, potrivit articolului 3 alineatul (6) din această directivă, Comisia poate solicita statului membru în cauză să se abțină de la luarea măsurilor preconizate sau să înceteze de urgență aplicarea măsurilor în cauză. În plus, Comisia poate iniția o acțiune în constatarea neîndeplinirii obligațiilor împotriva statului membru în cazul în care acesta nu și-a respectat obligația de a se abține de la adoptarea unei măsuri sau de a înceta de urgență aplicarea măsurii în cauză [69].

63 A se vedea cu titlu recent Hotărârea din 7 august 2018, Smith (C-122/17, EU:C:2018:631, punctele 52 și 53). A se vedea de asemenea Concluziile noastre în cauza Uber Franța (C-320/16, EU:C:2017:511, punctul 37).

64 Trebuie constatat că, dacă s-ar considera că cerințele prevăzute de Legea Hoguet constituie măsuri în sensul articolului 3 alineatul (4) din Directiva 2000/31, nu s-ar pune problema de a ști cum se coordonează obligația de notificare prevăzută de Directiva 2000/31 și cea prevăzută de Directiva 2015/1535. Pentru a putea fi calificată drept „reglementare tehnică" supusă obligației de notificare în temeiul acestei din urmă directive, o cerință prevăzută de dreptul național trebuie să aibă ca scop și obiect specific reglementarea într-o manieră explicită și direcționată a serviciilor societății informaționale (a se vedea Concluziile noastre în cauza Uber Franța, C-320/16, EU:C:2017:511, punctele 24-33). Totuși, nu aceasta este situația în prezenta cauză. Pe de altă parte, astfel cum reiese din jurisprudența Curții, nu constituie reglementări tehnice dispozițiile naționale care supun exercitarea unei activități profesionale unei autorizații prealabile [a se vedea Hotărârea din 20 decembrie 2017, Falbert și alții (C-255/16, EU:C:2017:983, punctul 16)]. În esență, Legea Hoguet pare să condiționeze exercitarea unei activități de agent imobiliar de obținerea unui card profesional.

65 380/87, nepublicată, EU:C:1989:135.

66 A se vedea Concluziile avocatului general Jacobs prezentate în cauza Enichem Base și alții (380/87, nepublicate, EU:C:1989:135, punctul 14).

67 A se vedea Hotărârea din 13 iulie 1989, Enichem Base și alții (380/87, EU:C:1989:318, punctele 20 și 24).

68 A se vedea Hotărârea din 26 septembrie 2000, Unilever (C-443/98, EU:C:2000:496, punctul 43).

69 A se vedea Crabit, E., «La directive sur le commerce électronique: le projet „Méditerranée"», în *Revue du droit de l'Union européenne*, 2000, nr. 4, p. 791, și Kightlinger, M. F., „A Solution to the Yahoo! Problem? The EC E-Commerce Directive as a Model for International Cooperation on Internet Choice of Law", în *Michigan Journal of International Law*, 2003, vol. 24, nr. 3, p. 737.

147. Pe de altă parte, în cazuri de urgență, articolul 3 alineatul (5) din Directiva 2000/31 autorizează statele membre să adopte măsuri care restrâng libera circulație a serviciilor societății informaționale. Or, în cazuri de urgență, măsurile trebuie notificate Comisiei în cel mai scurt timp posibil. Din aceste date concluzionăm că, *a priori*, o măsură își poate produce efectele fără ca înainte de data punerii sale în aplicare aceasta să fie supusă acordului Comisiei sau lipsei opoziției din partea acesteia.

148. Totuși, Directiva 2015/1535 nu conferă Comisiei competența de a anula sau de a suspenda punerea în aplicare a unei reglementări naționale. În schimb, această directivă impune statelor membre să respecte instrucțiunile Comisiei.

149. Pe de altă parte, în temeiul Directivei 2015/1535, un stat membru poate de asemenea să recurgă la procedura de urgență în cazul în care consideră că este necesar să elaboreze norme tehnice într-un termen foarte scurt.

150. Din aceste motive, ținând seama de analogia între procedura de control privind normele tehnice prevăzute de Directiva 2015/1535 și cea referitoare la măsurile care restrâng libera circulație a serviciilor societății informaționale, considerăm că, în temeiul Directivei 2000/31, neîndeplinirea obligației de notificare atrage sancțiunea lipsei de opozabilitate a unei măsuri în privința furnizorului acestor servicii.

151. În lumina acestor considerații, propunem să se răspundă la cea de a doua întrebare preliminară că articolul 3 alineatul (4) din Directiva 2000/31 trebuie interpretat în sensul că un alt stat membru decât cel pe al cărui teritoriu este stabilit un furnizor de servicii ale societății informaționale nu poate, din motive care țin de domeniul coordonat, să restrângă libera circulație a acestor servicii prin invocarea, în ceea ce privește un furnizor de servicii ale societății informaționale, din oficiu și fără să fie necesară o analiză a condițiilor de fond, a unor cerințe precum cele referitoare la exercitarea profesiei de agent imobiliar, impuse de Legea Hoguet.

## VI. Concluzie

152. Având în vedere toate considerațiile anterioare, propunem Curții să răspundă la cererea de decizie preliminară formulată de juge d'instruction du tribunal de grande instance de Paris (judecătorul de instrucție al Tribunalului de Mare Instanță din Paris, Franța) după cum urmează:

„1) Articolul 2 litera (a) din Directiva 2000/31/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 8 iunie 2000 privind anumite aspecte juridice ale serviciilor societății informaționale, în special ale comerțului electronic, pe piața internă («directiva privind comerțul electronic») coroborat cu articolul 1 alineatul (1) litera (b) din Directiva (UE) 2015/1535 a Parlamentului European și a Consiliului din 9 septembrie 2015 referitoare la procedura de furnizare de informații în domeniul reglementărilor tehnice și al normelor privind serviciile societății informaționale trebuie interpretat în sensul că un serviciu care constă în punerea în legătură, prin intermediul unei platforme electronice, a potențialilor chiriași cu locatorii care oferă servicii de cazare pe termen scurt, într-o situație în care furnizorul serviciului menționat nu exercită controlul asupra modalităților esențiale ale acestor prestații, constituie un serviciu al societății informaționale în sensul dispozițiilor menționate.

2) Articolul 3 alineatul (4) din Directiva 2000/31 trebuie interpretat în sensul că un alt stat membru decât cel pe al cărui teritoriu este stabilit un furnizor de servicii ale societății informaționale nu poate, din motive care țin de domeniul coordonat, să restrângă libera circulație a acestor servicii prin invocarea, în ceea ce privește un furnizor de servicii ale societății informaționale, din oficiu și fără să fie necesară o analiză a condițiilor de fond, a unor cerințe precum cele referitoare la

exercitarea profesiei de agent imobiliar, impuse de Legea nr. 70-9 din 02 ianuarie 1970 de reglementare a condițiilor de exercitare a activităților privind anumite operațiuni referitoare la bunurile imobiliare și activele comerciale.”